

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПАРЛАМЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР З ПИТАНЬ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА

ДЗК

Випуск 12 /6

2013 р.

**РОЗВИТОК РЕМІСНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ НАРОДНИХ
ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР КУЛЬТУРНОГО
ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ**

*(оглядова довідка за матеріалами преси,
Інтернету та неопублікованих документів 2011–2013 рр.)*

Збереження народних художніх промислів та ремесел знаходиться серед найактуальніших завдань, які ставить перед собою наша країна в галузі культури. Тож не дивно, що питання, пов'язані з дослідженням стану та перспектив розвитку даної сфери перебувають під пильною увагою держави, а тематика цих досліджень є вельми багатогранною. Так, випуск ДЗК 10/5 за 2013 рік було присвячено висвітленню сучасних форм державної підтримки визначних осередків народних художніх промислів. Мета даної роботи – окреслити деякі особливості розвитку ремісництва як специфічної форми діяльності майстрів у галузі народних художніх промислів, зокрема в історичному та соціально-економічному аспектах, та проілюструвати його сучасний стан в Україні.

Поняття „реміснича діяльність”, або „ремісництво” розглядається у різноманітних джерелах як вид підприємницької діяльності, спрямованої на виробництво товарів і послуг, у тому числі й тих, що відносяться до народних художніх промислів, за індивідуальними замовленнями, невеликими серіями, виходячи з конкретних запитів людей, для задоволення утилітарних, естетичних та інших потреб громадян або суб'єктів господарювання.

Ремісництво у нашій країні включає у себе широкий перелік видів господарчої діяльності. На майстрів народних художніх промислів припадає близько 2% загальної чисельності ремісників. Діяльність народних умільців у цій сфері регулюється Законом України „Про народні художні промисли” [1].

Історія зародження і розвитку ремісництва на території українських земель свідчить про те, що традиційне народне мистецтво було колись невід'ємною частиною побуту. Споконвіку українці прикрашали житло, одяг,

речі домашнього вжитку засобами мистецтва. Так народ виражав себе. Організація виготовлення речей широкого вжитку має витoki ще у княжій добі, у ранньому Середньовіччі. Цехи об'єднували кушнірів, гончарів, шевців, кравців, кожум'як, ложкарів тощо. Цехи, які очолювали найповажніші майстри, дотримувалися певних правил, кожен мав свою атрибутику. Ремісничі цехи мали спеціальні комори на кшталт художніх салонів. Особливо багато їх було на Лівобережжі. У Західній Україні славилися ремеслами Львів, Галич, Дрогобич, Самбір.

У XVII столітті почали створюватися мануфактури, наприклад, на Волині у Горохові ткали сукно. Була також мануфактура у Почаєві: там у лаврі продавали сукна місцевого виробництва. У XIX столітті у Східній Україні, зокрема в Києві, Чернігові, Полтаві, з'явилися земства. Вони організовували майстерні, гуртували навколо них надомників, запрошували художників розробляти узори за місцевими зразками і випускали альбоми, листівки з різними орнаментами. Саме земства робили багато для розвитку ремесел: постачали майстрам сировину, організовували збут продукції. Художні вироби йшли за кордон, на міжнародні виставки, де одержували золоті й срібні медалі. На початку XX століття відома українська колекціонерка, меценатка Варвара Ханенко відкрила в Англії магазин української вишивки, а в місті Чикаго (США) працював магазин вишивки одного українського села – Клембівки, що на Вінниччині.

Перша виставка прикладного мистецтва та кустарних виробів відбулася в Києві 1906 року. Величезний успіх експозиції, очевидно, спонукав її організаторів заснувати того ж таки року Київське кустарне товариство. М. Біляшівський та брати Данило і Вадим Щербаківські започаткували Київський міський художньо-промисловий та науковий музей, де широко представили твори майстрів народного мистецтва [2].

У радянські часи ремісників ганьбили, називали спекулянтами. Народне мистецтво, що спонтанно історично існувало, спочатку переслідували, а згодом почали заганяти в рамки державної власності. Так само вчинили і з артільми майстрів народного мистецтва, які реорганізовували у державні підприємства. Саме у цей період з'явилися такі поняття як масовість, „штамповка”.

Та були й цілком позитивні зрушення. Народними промислами опікувалися тоді Міністерство лісового господарства, Художній фонд України і Виробниче творче об'єднання „Українські народні промисли” і (Укрхудожпром), яке входило до складу Міністерства місцевої промисловості і відповідало за масове поширення виробів народного промислу. Зокрема, завдяки організованій цим об'єднанням ефективній системі збуту майстри могли укладати договори на масове виготовлення своїх виробів для широкого продажу. Художні вироби постачали кільком десяткам зарубіжних країн. Таким чином держава намагалася підтримувати народних майстрів, бо мала від того

неабиякий прибуток. Адже у 80-ті роки минулого століття галузь приносила державному бюджетові щорік десятки мільйонів радянських карбованців прибутку, а рентабельність цього бізнесу в ті часи, за словами майстрів, сягала 80%.

Все змінилося після занепаду радянської системи. Фахівці констатують, що тільки за останні 15 років незалежності України з різних причин відбулася зупинка понад 95% підприємств народних художніх промислів [1].

Повернути минулу славу ремеслам у нових економічних умовах – саме про це мріють сьогодні майстри народного мистецтва. Обрати той чи інший шлях для досягнення мети – кожен вирішує сам, хоча є багато спільних проблем, що об'єднують ремісників з усіх куточків нашої вітчизни. Чим живе сучасний ремісничий рух, які існують перепони для цього виду діяльності в державі, які досягнення і перспективи – відповідь можна знайти, дослідивши сучасний стан історично відомих центрів народних художніх ремесел в Україні.

Одним із таких центрів є Петриківка Дніпропетровської області. Оригінальна техніка малювання місцевих майстрів відома тепер усьому світові, адже нещодавно український бренд „Петриківський розпис” потрапив у Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО. Логотип Петриківського розпису безкоштовно передали майстрам селища для підтвердження автентичності місцевої продукції.

Ще за часів СРСР у Петриківці функціонувала фабрика „Дружба”, а з 1989 року – Державне підприємство „Петриківський розпис”, підпорядковане Укрхудожпрому. Сувеніри з петриківським розписом здебільшого йшли з конвеєра і їх виробляли з тирси, тож виникала проблема із збереженням автентичності народного мистецтва.

Тому спілка художників й заснувала Художній фонд. В експериментальному цеху, створеному при ньому, митці мали більше свободи для творчості й виготовляли ексклюзивну продукцію. Їм навіть заборонялося виробляти понад десять екземплярів одного малюнка. Творчим громадам тоді дозволялося створювати власні підприємства, які належали спілці. А держава контролювала цю діяльність, даючи підприємствам можливість заробити. Художній фонд сплачував тільки соціальні податки, а податків із прибутку не платили. Навантаження на фонд заробітної плати було невеликим – 4%. Це надавало можливість для кращої оплати праці. Приміром, на фабриці за розпис однієї тарелі діаметром півметра майстер, який не придумував малюнка і був лише виконавцем, отримував 3–3,50 карбованця. У Художньому фонді – 10 карбованців (нині це понад 10 доларів США), і це була авторська серія з обмеженим тиражем. Будь-кого сюди не брали, лише майстра із власним творчим обличчям.

Сьогодні народні майстри Петриківщини тирсу поміняли на дерево і працюють індивідуально вдома або на колективному підприємстві „Центр

народного мистецтва (ЦНМ) „Петриківка”. Підприємство було створено у 1991 році під керівництвом місцевого умільця, заслуженого майстра народної творчості України А. А. Пікуша, який відчув, що у нових економічних умовах потрібна і нова структура виробництва.

Це перше підприємство в Україні, де народні майстри з найманих працівників перетворилися на співвласників. Основне його ядро сформувалося з художників експериментального цеху. Нині у центрі працюють усього 30–40 майстрів, які виробляють тільки власну авторську продукцію. За словами А. А. Пікуша, зарплату визначають на колективних зборах згідно з коефіцієнтом трудової участі. Боргів немає. Центр сплачує за оренду будинку, який належить спілці художників. Щороку вкладають і в ремонт, і в утримання будівлі. Мають і великі затрати на матеріали. Фарби купують російські, адже вітчизняні дорожчі навіть за німецькі й гірші за якістю. Дерево завозять з інших областей, зокрема з Полтавщини, Харківщини, а заготовки для виробів петриківці вже роблять самі.

Прикро, на думку керівника центру, що галузь народних промислів, яка представляє національну ідентичність, не має коду в державному класифікаторі видів економічної діяльності (КВЕД). Зберегти народні ремесла можна за умови, що держава надасть галузі можливість самій заробляти на власний розвиток. Зокрема, підприємства народних промислів могли б врятувати „податкові канікули” на 7–10 років[3].

У Решетилівці, що на Полтавщині, традиційні художні промисли існували здавна. Ще Гоголь писав про знамениті решетилівські смушки, пошиті тамтешніми умільцями, зроблені тут чоботи залюбки носила козацька старшина. А ткали й вишивали в цьому селі колись мало не в кожній хаті.

Не на порожньому місці створили в селищі й першу промислову майстерню, а в 1905 році – артіль „Троянда”, де працювало до 3 тисяч людей. Самих ткачів тут було понад тисячу чоловік. Усе виробництво забезпечувалося місцевими матеріалами. Полтавці самі сіяли льон, виготовляли з нього прядиво, ткали й вибілювали полотно – основу для ручної вишивки і ткацтва. На натуральні, вправно виготовлені речі був попит, і виробництво розросталося. У 1922 році тут почали ткати килими, а в 1937-му – гобелени. Це була справжня школа традиційних народних промислів, досвід якої керівництво тодішньої держави всіляко пропагувало і поширювало. Було засновано відповідні професійно-технічні училища, в яких кували кадри для таких виробничих осередків по всій Україні.

У 1960-х роках промислова артіль у Решетилівці стала фабрикою художніх виробів імені Клари Цеткін. Її продукція експортувалася у Канаду, США, Англію, Бельгію, Австралію. Поставлялася в усі країни Варшавського договору. За час існування фабрики в її цехах виткано тисячі гобеленів за малюнками відомих радянських художників. Тут втілювали в життя творчі

задуми художники із Таджикистану, Туркменії, Узбекистану, Прибалтики. Фабрика мала потужну виробничу базу і таких фахівців, які іноді краще за замовника знали, як використати матеріал-вовну, підібрати кольорову гаму, щоб килим або гобелен мав бездоганний вигляд.

Славилася фабрика художніх промислів і своєю вишивкою. Тільки в Решетилівці ткали особливі темно- і світло-голубі рушники. Тепер таких уже не знайти, запевняє член Національної спілки майстрів народного мистецтва, заслужений майстер народної творчості України П.П. Шевчук, який у 1990–2003 роках працював на фабриці головним художником. У 80-ті фабрика художніх промислів процвітала – тут працювало понад 500 чоловік.

Занепадати фабрика почала, коли Україна стала незалежною. Адже при Радянському Союзі держава усім забезпечувала, турбувалася про збут товарів, всі працювали за планом. А як система розпалася, зарплату робітники отримували мізерну, і то на свята. Почали красти. За словами П. П. Шевчука, тодішній директор Л. Товстуха, хоч і мав за плечима більш ніж піввіковий трудовий стаж і всі заслуги, які тільки може мати художник, виявився не готовим працювати в ринкових умовах. У 2005 році фабрику офіційно закрили. До свого 100-річного ювілею вона не дожила якихось півроку.

На думку С. Колінченка, який у 2004–2005 роках був виконуючим обов'язки директора дочірнього підприємства Укрхудожпрому, а нині працює директором приватного підприємства „Решетилівська майстерня художніх промислів”, осередок унікальних народних ремесел має потенціал. Втім є і проблеми – старим майстриням вже фізично важко вишивати, особливо, коли мова йде про вишивку білим по білому, а про вишивання чорним по чорному годі й казати. А молоді не хочуть вчитися цьому мистецтву через особливу складність роботи. Тим часом і килимарство занепадає. Традиційні, пастельних відтінків килими із зображенням птахів і квітів художники-килимарі Решетилівської майстерні виготовляють переважно тільки для виставок.

Якщо мова йде про пошук шляхів виходу з кризової ситуації, решетилівські майстри традиційних художніх промислів чекають від влади такого комплексу заходів, який передбачає і пільги в оподаткуванні, і надання приміщень за символічну ціну з правом їх подальшого викупу, і створення банку замовлень. Наприклад, наступного року наша країна святкуватиме 200-річчя від дня народження Кобзаря. Вже давно точаться розмови про те, що треба в Каневі, на Чернечій горі, де його могила, поміняти на нові ткані доріжки, виготовлені за ескізами В. Г. Кричевського. Полтавці можуть їх виткати, вважає П.П. Шевчук. До того ж в Україні достатньо музеїв, театрів, що потребують реконструкції. Доречними будуть і виткані у традиційному стилі полотняні речі в посольствах і представництвах, державних адміністраціях.

І все ж таки є обнадійливий факт, про який говорять у Решетилівці: дедалі більше української молоді носить і замовляє вишиванки, причому якщо

раніше їх замовляли діаспора і кияни, то зараз найбільше замовлень надходить зі сходу – з Харківщини, Луганщини, Дніпропетровщини, Донецька. У вишиванках ходять юнаки та дівчата і в самій Решетилівці, особливо на свята і під час щорічного фестивалю „Решетилівська весна”, який проводиться в селищі ось уже 15 років поспіль.

Тутешні майстри художніх промислів виступили цього року з ініціативою, яку підтримали у Решетилівській райдержадміністрації, – організувати туристичний маршрут. Під час екскурсій селищем люди могли б знайомитися з автентичними народними ремеслами краю, купували продукцію місцевих майстрів [4].

На Сумщині є містечко Кролевець – батьківщина знаменитих Кролевецьких рушників і міжнародного літературно-мистецького фестивалю з однойменною назвою. Особливістю цього рушника, на відміну від звичайного, вишитого, є те, що його ткали нарівні й чоловіки, й жінки. У Кролевці працювали цілі династії. Значний внесок у створення композицій орнаменту кролевецького рушника зробило подружжя Соловійових, талановита ткаля і художниця В. Гицевич та багато інших. Головний художник фабрики „Кролевецьке художнє ткацтво” І. П. Дудар ініціював створення кролевецького осередку майстрів Національної спілки майстрів народного мистецтва України.

Ще недавно Кролевецький рушник, для якого характерне поєднання білого та червоного кольорів, можна було побачити чи не в кожній українській хаті. Та часи змінюються. Навіть із сільських хат рушники витісняють різнокольорові шпалери. Вийшли з моди виткані речі домашнього вжитку тощо.

З іншого боку, є досить багато українців, гостей нашої держави, котрі бажають придбати унікальні вироби народних майстрів: на весілля, для інших урочистостей, у подарунок. Виникає проблема: де все це купити, адже сувенірні магазини, які були свого часу чи не в кожному місті, зникли. А там, де вони ще є, цю продукцію пропонують утридорога. Бо виготовлений вручну виріб, нехай національний і дуже символічний, податковим законодавством прирівняний до виготовлення та продажу будь-якого іншого товару.

Попитом на сувенірну продукцію зацікавилися всюдисущі китайці. Вони вже виготовляють „ідентичні національні вироби” – і не лише українські. Цей різнокольоровий дешевий сурогат становить суттєву конкуренцію продукції вітчизняних народних майстрів.

Голова Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслужений діяч мистецтв України, майстер художньої обробки деревини, дослідник народного мистецтва Є. І. Шевченко в одному зі своїх інтерв'ю зауважив, що наших громадян щороку закидають так званими українськими сувенірами. Проблема полягає у тому, що, відкривши свій ринок, Україна стала „спонсором” підприємців інших країн світу, а власний виробник,

який виготовляє унікальні національні вироби, поки що залишається незахищеним. Народні майстри не мають таких преференцій, щоб їхня праця не була збитковою.

Якщо подивитися на проблему не так із духовного, як із економічного боку, то народні промисли можуть і повинні стати частиною вітчизняної економіки, давати державі прибутки. Адже ні для кого не секрет, що у соціально-економічному плані ремісництво є важливим сектором ринкового господарства у більшості розвинених зарубіжних країн. Ремісничі підприємства постачають додаткову кількість товарів і послуг на ринок, створюють нові робочі місця, забезпечуючи тим самим розвиток самодостатньої, конкурентоспроможної, соціально спрямованої економіки. Для України розвиток ремісничої діяльності – це, перш за все, передумова формування принципово нового середнього класу та демократичних інститутів громадянського суспільства, підвищення рівня зайнятості та якості життя українців [5].

У якому напрямі розвиватиметься галузь, які заходи треба вжити, аби не втратити автентичні народні ремесла і забезпечити їх розвиток у нових економічних умовах? На ці та інші питання необхідно шукати відповіді спільними зусиллями влади, ремісників і всіх, хто відчуває справжню силу народного мистецтва, кому не байдужа доля української культури.

У 2009 році Уряд України своїм розпорядженням затвердив „План заходів з розвитку ремісничої діяльності на період до 2015 року”. Це конкретні, чіткі кроки, спрямовані не тільки на забезпечення належного розвитку ремісничої діяльності, повернення ремісництву відповідного престижу і становлення ремісничої діяльності в новому сучасному розумінні, але й на просування ремісничої продукції на ринок, що дуже важливо [6].

Цей план охоплює увесь комплекс існуючих в Україні видів ремісничої діяльності. Водночас, низка передбачених документом практичних кроків має на меті привернути увагу громадськості до проблеми збереження духовних надбань, зокрема шляхом виконання запропонованих до виконання мистецьких заходів у галузі народних художніх промислів. Тож, Міністерство культури України, яке у своїй діяльності долучається до державних програм соціального спрямування, бере активну участь у реалізації цих заходів, згідно з вищезазначеним планом [7].

Однією з важливих умов є формування в Україні інфраструктури підтримки ремісництва. Так, на сьогоднішній день успішно діють організації та установи, що об'єднують різні групи ремісників за галузевими та професійними ознаками: гільдії, спілки, центри та школи народних ремесел, навчально-показові майстерні, ремісничі палати тощо.

У сфері народних художніх промислів останніми роками досить потужно про себе заявляють гільдії ковалів. Гільдії – добровільні об'єднання ремісників

за професійною ознакою, які створюються з метою обміну професійним досвідом та просування продукції на ринок, захисту професійних інтересів, участі в семінарах, виставках, встановлення професійних контактів з діловими партнерами в інших регіонах.

Приміром для Гільдії ковалів Донбасу вже стало доброю традицією збиратись в обласному центрі напередодні старого Нового року на імпровізовані Різдвяні зустрічі. У січні 2013 року на ковальський міні-фест, що проходив у приміщенні кузні Українського ковальського підприємства „Гефест”, з’їхались майстри з Добропілля, Костянтинівки, Краматорська, Макіївки, Маріуполя Донецької області, а також гості з Києва та Дніпропетровська. Кожного року майстрів збирає спільна справа та дружні взаємини, тут проходять своєрідні майстер-класи для новачків, обмін досвідом.

Ентузіазм і творчий потенціал майстрів металу справді вражає. Наприклад, коваль В.Чернов із Добропільського району Донецької області самотужки зміг організувати фестиваль майстрів „Добре поле” у рідному селі Шилівка, приурочивши його до свята Івана Купала. Минулого року Шилівка вже вдруге гостинно приймала фестиваль.

Ще одна незвичайна традиція: вже вдруге у День закоханих донеччани, приїхавши о 6-й ранку до місцевого парку, мають можливість отримати подарунки від ковалів: сувенірні сердечка і підкови на щастя.

У планах ковалів Донбасу – створення „Міста майстрів”. Донецька міська рада виділяє місце для втілення у життя цього масштабного проекту, а наповнити територію життям, за словами голови гільдії В. Бурдука, – вже справа ремісників. Зокрема, тут плануються: організація творчих майстерень, проведення виставок і майстер-класів, також буде можливість придбати тут з перших рук унікальні вироби, зроблені власноруч майстрами ковальської справи. А головне – ковалі тепер матимуть можливість передати свій досвід і вміння новому поколінню творчої молоді. Тож справа за меценатами та інвесторами.

Підбиваючи підсумки роботи Гільдії за 2012 рік, її члени згадали наступні важливі заходи.

Участь у Міжнародній конференції „Кільця європейських міст-ковалів”, що вперше проходила за межами Євросоюзу – у Донецьку. Її учасники з Норвегії, Іспанії, Австрії, Італії, Німеччини, Фінляндії, Російської Федерації були у захопленні від ідеї створення такої цілісної колекції виробів ковальського мистецтва під відкритим небом, як Донецький парк кованих фігур.

Ковалі Донбасу брали участь також у професійних міжнародних форумах в Італії, Російській Федерації. Не обійшли вони увагою й всеукраїнські фестивалі у Івано-Франківську, Житомирі та Рівному [8].

Рівненський фестиваль ковальського мистецтва „Металеве серце

України” вразив учасників і гостей своєю масштабністю та свіжими ідеями. Організатор цього нового для України форуму ковалів – рівнянка Н. Крока. Жінка-коваль ось уже майже два десятиріччя працює директором Рівненської металобазы. Маючи справу з промисловим металом, вона з власної ініціативи багато років поспіль відвідує ковальські фестивалі в Україні та за кордоном. У Рівному останніми роками стали відроджуватися кузні, а вироби місцевих ковалів все частіше прикрашають парки та вулиці міста. Тому й виникла у жінки ідея познайомити якомога більше майстрів цього неповторного мистецтва з рідним містом. Ідею підтримав міський голова В. Хомко. Ковалі з’їхалися до Рівного майже з усіх областей України. А символічну церемонію коронування господині дійства в королеву металу провели саме представники Гільдії ковалів Донбасу.

За словами одного з учасників фестивалю Е. Науменка із Сум, який має власну майстерню, це хороший спосіб заробити на життя:ковані вироби нині в ціні. Столи, лавки для ресторанів та кафе, ковані огорожі – той асортимент, на якому заробляють майстри. А фестивальні вироби – то для душі.

Коваль Д. Кубка з Херсонщини – наочний приклад того, як потужно ковальство крокує Україною. На замовлення свого роботодавця, який вирішив розвивати зелений туризм, він кілька років тому опанував професію коваля у рівненського майстра С. Торулі. Саме в Рівненському обласному центрі зайнятості першими і поки що єдиними в Україні взялися змінити суспільне сприйняття традиційного народного ремесла – ковальства. І їм це вдалося: опанувавши старовинне ремесло, жодний з „новоспечених” ковалів не залишився без роботи. На питання ж скільки потрібно грошей, щоб відкрити власну кузню, досвідчений коваль С. Торуля відповідає, що для цього потрібні насамперед руки, голова і душа, а не гроші. Адже у вартості ручної роботи метал займає лише десяту частину, все інше – то професіоналізм і творчість майстра. Саме тому ручні ковані роботи так високо цінують у світі.

Львівська гільдія ковалів –була чи не найчисельнішою на рівненському фестивалі. У львів’ян за горном також стояла жінка –дипломований майстер Е. Сидор, за її плечима Львівська національна академія мистецтв, робота в кузні, в музеї етнографії та художнього промислу, аспірантура – і все на тему ковальства. У подарунок місту майстер з обробки металу, як й інші учасники дійства, викувала своє неповторне металеве серце, що є символом Рівного [9].

Об’єднати навколо себе народних майстрів, створити умови, необхідні для їхнього творчого й професійного росту, надати консультативну та методичну допомогу, вести пропаганду народних ремесел серед населення – ось далеко не повний перелік завдань, якими керуються у своїй роботі центри культури, ремісничі майстерні та інші творчі об’єднання,про які йтиметься нижче.

Так, село Яворів Косівського району Івано-Франківської області, славетне своїми мосяжниками, ліжникарями, вишивальницями, писанкарями, а також

родинами різьбярів Шкрібляків та Корпанюків, має свій Центр народного мистецтва „Гуцульська гражда”. Осередок веде науково-дослідну, пошукову, методичну, видавничу та інформаційну роботу. Унікальне декоративно-прикладне мистецтво краю тут не тільки вивчають, але й розвивають і примножують [10].

Підтримувати творчих людей, сприяти їхній самореалізації покликаний проект під назвою „Майстерня-світлиця народних ремесел та декоративного мистецтва”, реалізований на базі Навчально-методичного центру культури Буковини у Чернівцях. За словами ініціатора проекту, директора центру культури, заслуженого діяча мистецтв України М. Шкрібляка, втілилася у життя мрія багатьох буковинців, які вболівають за збереження та розвиток традиційної народної культури. Сьогодні у майстернях знаних і талановитих буковинських умільців навчаються різним ремеслам чимало шанувальників народного мистецтва [11].

Важливу роль у житті народних майстрів відіграють виставки та інші творчі і мистецькі заходи, де на безкоштовній основі всі бажаючі суб’єкти ремісництва можуть продемонструвати власну творчість. Саме для цього, а також з метою підтримки та популяризації сучасного народного мистецтва та ремісництва у будинку Чернівецької міської ради у 2012 році відкрився виставковий центр „Галерея Ратуші”, який збагатить культуру Чернівців та Буковини.

Понад 150 майстрів об’єднує на сьогоднішній день Реміснича палата АР Крим. Її діяльність спрямована на відродження і розвиток народних ремесел Криму, самобутності і художніх традицій кожної національної групи, на підтримку культури кримського ремесла. Так, у період курортного сезону 2012 року реалізація продукції кримських майстрів народних промислів здійснювалась у 1414 сувенірних лавках. У порівнянні з 2011 роком кількість сувенірних лавок збільшилася на 26,5 %. Сувенірні вироби кримських майстрів реалізуються також в Будинку кримських майстрів „АРТ”, що відкрився минулого року у Керчі [12].

У поточному році втілилася у життя мрія всіх майстрів Ремісничої палати Криму: у Сімферополі, в музейному комплексі „Садиба Петра Палласа”, що на території Ботанічного саду Таврійського національного університету ім. В. Вернадського, відкрилося справжнє ремісниче містечко – „Кузня щастя”.

На думку керівника історичного комплексу Н. Гордецької, такий центр був конче потрібен кримським майстрам, котрі займаються різноманітними ремеслами – від ковальської справи до вишивки, плетіння, ліплення з глини та багато іншого. Тепер нарешті у них з’явилася можливість зустрічатися, обладнувати майстерні, організовувати школи ремесел для молоді, проводити майстер-класи, виставки, ярмарки, фестивалі. Й усе це на спільній території – в музейному комплексі „Садиба Петра Палласа”, який раніше був

законсервований, порожній і просто руйнувався від часу.

Примітно, що на початку 2013 року уряд АРК затвердив план розвитку нематеріальної культурної спадщини Криму, його збереження і популяризації. Крим з давніх часів населяли різні народи, і кожен з них залишав свою частку культури, яка втілювалась не лише в пам'ятниках архітектури, археології, монументального мистецтва, але і в традиціях та ремеслах, якими спрадавна славився півострів. На сучасному етапі дуже важливо це не тільки зберегти, а й відродити на новому історичному етапі, новій матеріальній базі.

До того ж, „Кузня щастя” стала ще одним об'єктом нових кримських туристичних маршрутів. За інформацією Республіканського комітету АРК з питань культурної спадщини, тут ремісники зі своїми майстернями і продукцією поки що можуть розміщуватись безкоштовно. Місто майстрів розширюватиметься за рахунок інших ремісничих майстерень, стане базою для розвитку будь-яких напрямів народної творчості, які зараз об'єднуються в Ремісничій палаті Криму [13].

Заслуговує також на увагу діяльність кримської громадської організації „Відродження Криму”, завдяки зусиллям ентузіастів якої ще на початку 1990-х років розпочалося відродження деяких унікальних декоративно-прикладних мистецтв Криму. Під керівництвом одного з таких людей – керівника організації Л. Османова – було успішно реалізовано проект відродження кримськотатарських ремісничих майстерень, зокрема в смт Бахчисарай. Тут, неподалік ханського палацу, на одній з вузьких старовинних вуличок селища, знаходиться майстерня ремісників, яка зібрала під своїм дахом гончарів у студії „Чельмекчилер”, ювелірів у майстерні „Куюмджулар” та вишивальниць в організації „Марама”.

Процес створення майстерні в Криму розпочався ще в 1997 році. Перші кроки на цьому шляху допомогла зробити Л. Османову його дружина. А. Османова, професійна швачка, у себе вдома разом із колегою проводила перші курси з вишивки золотом для десяти жінок. Ідею відновлення кримськотатарської вишивки підтримав польський фонд, і родина Османових змогла придбати матеріал для проведення безкоштовних навчальних курсів.

Згодом ще кілька фондів підтримали цю ідею, тож понад 600 жінок в 16 населених пунктах Криму пройшли курси навчання з вишивки золотом. Пріоритетом для організаторів було навчити саме сільських жінок, адже там найскладніше знайти роботу, а ці курси давали хоч якусь професію. Нині багато хто з них вишиває для себе та своєї родини або ж на продаж. А хтось вже має і своїх учениць.

Працює у майстерні, а також передає свої знання іншим майстер філіграні А. Асанов. Перші прикраси робили з дроту, який витягався з несправних електромоторів, згодом майстерні вдалося виграти грант від благодійного фонду з Туреччини. Цих грошей вистачило на закупівлю хімічних реактивів,

інструментів.

А от гончар А. Сейтаметов та кераміст Р. Скібін самотужки відроджували національні ремесла – самі створили майстерні та ще й інших навчали. Тож тільки з'явилась можливість написати проект, члени громадської організації „Відродження Криму” цим скористалися і, в результаті, отримали приміщення під майстерню ремесел.

Усі проекти з відродження традиційних кримськотатарських ремесел живуть, ще й самі себе забезпечують, адже, як зауважує керівник організації, спочатку – людина, потім – ідея. Тобто він знаходить людей, які вміють і хочуть щось робити, а вже потім народжується ідея і з'являються ті, хто обов'язково подасть руку допомоги. Як приклад – А. Асанов. Не було б із ним зустрічі, і в Криму не було б філіграні. А з ним відродилося традиційне кримськотатарське мистецтво. Тепер воно нікуди не зникне, бо в майстра є учні, які передаватимуть свою майстерність іншим. До гончаря Р. Скібіна приходять навчатися вже дорослі люди, тому у „Відродженні Криму” впевнені, що цей вид мистецтва також не зникне.

Роботи кримчан вже стали відомими далеко за межами України завдяки участі у численних закордонних виставках. До речі, у перспективі майстерня може стати ремісничою базою для студентів Кримського інженерно-педагогічного інституту, які зможуть проходити тут практику [14].

На додаток до розповіді про існуючу інфраструктуру підтримки майстрів народних художніх промислів, можна також навести факти про те, що сьогодні в усіх областях України діють бізнес-центри, фонди підтримки підприємництва, інвестиційні компанії, інформаційно-консультаційні установи, громадські об'єднання суб'єктів господарювання тощо, які надають методичну або консультативну допомогу тим особам, котрі виявили бажання займатися підприємництвом.

Показовим є приклад Херсонської обласної державної адміністрації, де щоквартально проводяться засідання Координаційної ради з питань розвитку підприємництва та регіональної ради підприємців за участю представників підприємницьких кіл та громадських організацій. А на Івано-Франківщині зусиллями бізнес-центрів організовано роботу по проведенню семінарів-навчань, конференцій, тренінг-курсів та інших заходів з питань підприємницької діяльності у сфері народних художніх промислів.

Вийти ремісництву на новий економічний рівень допоможе розроблений Прикарпатським науково-аналітичним центром комплексний інноваційно-інвестиційний проект створення кластерної моделі організації виробництва „Ліжникарство та інші народні художні промисли на Прикарпатті”. В результаті реалізації проекту створено цілісну систему кластеру та розроблено методикку створення кластерних моделей організації виробництва, а також проведено аналіз ефективності впровадження кластерної моделі організації

виробництва в економічному середовищі України. За допомогою напрацьованих методик створено кластер „Сузір'я”, який об'єднує осередки майстринь-ліжників у селі Яворів та у Косові Івано-Франківської області [12].

Відомо, що для українців творчість має особливе значення, вона демонструє найкращі риси нашого талановитого народу. Саме тому так важливо підтримувати прагнення людей до самовираження через творчість.

Коли велика компанія або мале підприємство знаходять майстра і дають їм можливість заробити, то разом вони роблять більш упізнаними не тільки себе, а і всю країну. У 2012 році компанія СКМ, яка є професійним інвестором, ініціювала цікавий арт-проект „Подарунки з українською душею” з метою пошуку кращих ідей для корпоративних подарунків. Організатори впевнені, що цей проект відкриє Україну і українцям, і світові з нової сторони і, що важливо, приверне увагу до вітчизняних майстрів, надавши їм можливість для розвитку та виходу на нові ринки збуту.

Наприклад, гутництво – національне мистецтво з багатою історією – відоме в Україні понад тисячу років. Точний час його виникнення не встановлено, але в скіфських похованнях знаходять намиста зі скла із вкрапленням різнокольорових барвників. Назва промислу походить від слова „гута”, що означає скловарну піч.

Вироби зі скла не були буденними речами, вони використовувалися як святкові мистецькі прикраси. Це і підсвічники, і декоративні іграшки, а також посуд, який дуже часто прикрашався гутним декором – скляними джгутами, розетками, наліпками, медальйонами-печатками, дрібним битим кольоровим склом, а також емалевим розписом. Ремісники володіли прийомами видування, орнаментування, кольорового забарвлення скла.

Гутники найчастіше працювали сімейними колективами, рідко користуючись найманою працею, і робили це головним чином узимку після завершення польових робіт. Проте дрібне селянське гутництво ще з XVIII ст. почало зазнавати тиску з боку мануфактур, створюваних поміщиками і підприємцями. Тому вже в кінці XIX – на початку XX ст. більшість дрібних селянських гут почала різко зникати: вони не змогли перейти на виготовлення гравірованих, шліфованих і пресованих виробів через брак коштів для закупівлі нового технічного устаткування. Щоправда, дрібні гуті продовжували у невеликих кількостях формувати і декорувати традиційний посуд.

Та попри все, ремесло це збереглося до наших часів, і зараз вдосконалені, вишукані та витончені вироби гутників можуть стати оригінальною окрасою будь-якої домівки.

Львівська школа гуті сьогодні більш відома в світі, ніж у себе на батьківщині. Молоді майстри продовжують давнє ремесло українців і своєю майстерністю вирішили поділитися з усіма бажаючими. Побачити понад сотню декоративних тарілок з гутного скла роботи львівських гутників, майстрів

Львівської національної академії мистецтв можна було у рамках проекту „Подарунки з українською душею”.

На жаль, у наш час багато напрямів у мистецтві не отримують належного фінансування. Для гутної справи це особливо важливо, бо вона енерговитратна, а отже – дорога. Тому у вересні 2012 року за участю Асоціації підприємств скляної промисловості „Скло України” розпочато довгострокову програму з підтримки вітчизняних художніх ремесел. Першим кроком у цій роботі була організація вищезазначеного проекту, до якого були залучені Львівська національна академія мистецтв та 12 кращих скловиробників України. За півтора місяці було розроблено і виготовлено 1200 виробів зі скла, кращі з яких і представили на виставці в Києві.

Майстер І. Мацієвський зі Львова переконаний, що при належній увазі з боку держави та суспільства гутне скло може стати знаковим для України і конкурувати на світових ринках з відомим муранським склом. Цей проект дозволить не тільки заробити окремим майстрам, але й популяризує роботи гутників. Якщо з’явиться попит на ці роботи, Україна зуміє зберегти багатовікові традиції і багатовікову школу гутної справи, яку відновити, якщо вона буде покинута, буде дуже складно.

Автори проекту вирішили наступного разу надати можливість проявити себе також представникам інших видів декоративного мистецтва. Тому 2013 року проект „Подарунки з українською душею” виріс до рівня національного конкурсу. Відкриття відбулося у червні в приміщенні столичного музею „Духовні скарби України”. Народні майстри з різних регіонів України презентували киянам і гостям міста оригінальні новорічні й різдвяні подарунки. Речі, виготовлені власними руками, здаються дивними і незвичними, та саме вони несуть у собі давні традиції і мають українську душу.

У серпні в Україні було оголошено підсумки конкурсу „Подарунки з українською душею”, за ходом якого кілька місяців пильно спостерігали професіонали й аматори кераміки, вишивки та інших видів декоративно-вжиткового мистецтва. За даними організаторів, участь у проекті взяли 276 майстрів, що спеціалізуються у різних видах ремесел.

Як вже згадувалося вище, основна мета даного проекту – сприяти збереженню унікальних вітчизняних ремесел, які без підтримки, у тому числі й покупців, ризикують просто зникнути під натиском дешевої, але неоригінальної продукції з інших країн. За підсумками конкурсу роботи переможців закуповує спонсор проекту в якості оригінальних корпоративних подарунків для групи компаній „СКМ”. Згодом їх вручатимуть партнерам групи з різних урочистих приводів. Таким чином, вирішуються одразу дві проблеми: створюється матеріальна база для подальшої творчості майстрів і створюються умови для популяризації їхніх творів. Крім того, переможці конкурсу отримують замовлення на виробництво своїх творів великим для них накладом [15, 16].

Відновленню та збереженню кращих народних ремісничих традицій слугують численні виставки-ярмарки ремісничих товарів, фестивалі народної творчості інші заходи районного, обласного та загальнодержавного рівня, до яких залучаються майстри народних промислів.

Свої вироби ремісники демонструють під час Великоднього ярмарку, Загальнодержавної виставкової акції „Барвиста Україна” та Національної виставки „Український сувенір” – у Києві, Міжнародного фольклорного фестивалю етнографічних регіонів України „Родослав” – у Івано-Франківську, Міжнародного молодіжного гончарського фестивалю та Національного Сорочинського Ярмарку – у Полтавській області, Всеукраїнського молодіжного симпозіуму гончарного мистецтва – у Черкаській області, Всеукраїнського козацького фестивалю „Покрова на Хортиці” – у Запорізькій області, Міжнародного літературно-мистецького фестивалю „Кролевецькі рушники” – у Сумській області та багатьох інших.

Проведення різноманітних культурно-мистецьких заходів дає змогу забезпечити подальший розвиток народних художніх промислів, ремісництва. Крім того, зазначені заходи дають можливість представникам сувенірних магазинів, арт-салонів та галерей налагодити безпосередні контакти із майстрами, створити умови для просування товарів ремісництва на місцевий ринок, тобто дозволяють налагодити пряму і ефективну співпрацю між товаровиробниками, постачальниками та споживачами.

Серед вищезазначених заходів на окрему увагу заслуговує відносно молода мистецька акція – Національна виставка „Український сувенір” за участю робіт майстрів із різних регіонів країни, що відбувається третій рік поспіль у Національному центрі ділового та культурного співробітництва „Український дім”. Свою продукцію тут представляють як окремі майстри, так і творчі майстерні та сувенірні компанії.

Виставка „Український сувенір” – це яскравий захід, що представляє широкий спектр галузевих напрямків сувенірної продукції в Україні. Тематика виставки різноманітна та містить такі розділи: українські вироби, сувеніри народів світу, хендмейд, елітні канцелярські приладдя, бізнес подарунки, продукція з символікою туристичних центрів і міст тощо. Виставка має широкий асортимент продукції, як ексклюзивної дорогої, так і продукції середньої цінової категорії. На виставці також представлені мистецькі твори, сувенірні вироби та коштовні прикраси з усіх областей України, які відображають культуру, історію та етнічну самобутність нашої держави. Усі експонати відображають творчий та мистецький рівень художників, скульпторів і народних майстрів.

Під час заходу відбуваються презентації нових торгівельних марок і вже відомих брендів, велика кількість маркетингової інформації, професійного обміну інформацією, спілкування з партнерами та покупцями в атмосфері

свята, що панує на виставці. Це унікальна можливість налагодити ефективні та вигідні взаємовідносини в сфері індустрії сувенірної продукції.

На відкриття Національної виставки завжди запрошуються представники органів державної та місцевої влади, представники зарубіжних посольств в Україні та міжнародних організацій, що безумовно сприяє популяризації культури українських традицій та сувенірної продукції.

Окрім цього, відбувається велика кількість майстер-класів та семінарів за участю народних майстрів, які демонструють традиційну техніку народних ремесел. Як виробляти на перший погляд дрібниці і не прогоріти. Цьому на національній виставці навчатимуть виробників фахівці. Кажуть, виготовляти сувеніри стало вигідно зовсім недавно – до того цей сегмент ринку переживав стагнацію. А нині сувенірна галузь переживає справжній підйом: вироби на будь-який смак і гаманець.

За словами заслуженого майстра народної творчості України А. А. Пікуша, є промисловий сувенір, який робиться без обмежень тиражів і може коштувати небагато. А є речі, які несуть в собі потужну національну традицію. Це – авторські ексклюзивні роботи, які можуть бути чимось більшим, ніж сувенір на згадку у – вони заслуговують і арт-ринку, та навіть музейних полиць, бо це копітка ручна робота [17].

Люди шукають у народному промислі не тільки заробітку, ремесло стає справою їхнього життя, а самі вони, як казали в Київській Русі, стають „златодарами”, бо передають його у наступні покоління. При тім більшість українських умільців фактично поза законом, вони – „тіньовики”, бо далеко не всі реєструються підприємцями. Кожен з них міркує: „А що отримаю я від цього?” У Кам’янець-Подільському районі на Хмельниччині у 2009 році прийняли ставку єдиного податку для тих, хто взявся відроджувати промисли, – від 20 до 50 грн. Нині сільрадам рекомендовано встановлювати 10 грн., але умільці чомусь не поспішають легалізуватися. Хоч на доброго ремісника завжди стійкий попит.

М. Шевчук із Оленівки, не очікуючи на допомогу влади, сам пройшов етап становлення майстра-гончаря. Часто буває в школах, намагається зацікавити гончарством молодь. Створив сайт, розмістив на ньому докладні матеріали про еволюцію кераміки, поради початківцям, фото робіт та контакти інших гончарів, яких охоче рекламує. Колись на Поділлі цих умільців було багато, існували цілі гончарні цехи (Смотрич, Адамівка), вони процвітали й виділяли кошти для розбудови своїх міст. Нині за величезного розмаїття і багатства сировини в регіоні бажаючих щодня крутити гончарний круг ще дуже мало. А промисел справді міг би принести користь краю, забезпечити робочі місця. Поклади глини в регіоні майже неторкані.

Політика держави щодо підтримки майстрів, які займаються народними промислами, більш декларативна, ніж реальна – так вважає не лише М.Шевчук.

Він, набравши кредитів, купив першу піч, глину та вироби возить сам, без будь-яких стипендій від влади. Придбав, було, кіоск – довелося продати. Нелегко дається шмат хліба, але його родина, і навіть ще малі діти, й далі оптимістично місять глину. Він мріє про презентацію своїх виробів у Польщі, де Кам'янець-Подільський має понад десяток міст-партнерів. У районному центрі зайнятості пообіцяли залучити майстра до проведення семінарів для тих, хто шукає роботу. Не дивно, що в Україні ринок народних промыслів заповнили дешеві імпорتنі підробки. Китай продукує стільки кераміки, що вона заповнила весь світ. Там діють арт-ілі майстрів. А М. Шевчук не може щодня продавати свої горнятка, найчастіше робить це на передсвяткових виставках. Бо колись ще мусить і працювати. А поки його нема на Соборній чи в Старому місті, покупці йдуть на ринок по китайські кухлики.

Нам треба навчитися підтримувати своє! А закордонні конкуренти чого лиш не роблять: плетуть із лози та соломи, різьблять по дереву, шиють шкіряні дрібнички, навіть секрети української вишиванки освоїли. В радянський час у Кам'янці була єдина родина гончарів – Білі. Їм влада надала майстерню при ЖЕКу, а унікальні тарілочки та свищики з білою поливою та розписом возили на виставки в усі міста-партнери. У Росії майстер, який виготовив виріб і хоче його доставити до місця продажу, отримує відшкодування у розмірі 50 відсотків від вартості залізничного квитка. Кожен з наших умільців часто виживає на ентузіазмі. На пленери їздять теж за свій кошт.

Закон України передбачає захист прав власності на той виріб, який виготовив майстер. Але потрібно проводити просвітницьку роботу, доносити людям відомості не тільки про їхні обов'язки, а й про те, які вони мають права. Творча людина має знати, що таке авторське право і як ним користуватись, про те, що в Україні є державне агентство з питань захисту авторських та суміжних прав. І зареєструватись там коштує не так дорого.

Багатий досвід підтримки ремісництва має Хмельниччина. Уже декілька років поспіль персональні стипендії призначаються діячам культури й мистецтв, зокрема, й народним майстрам у Хмельницькому. В Кам'янці-Подільському, де бюджет міста не такий багатий, не вдалося розвинути власний осередок Спільки народних майстрів, пішли іншим шляхом. Третій рік у Старому місті діє сувенірне містечко, де чимало умільців мають власні кіоски. Це наблизило їх до туристів, що шукають подільських сувенірів. Під час фестивалів умільці проводять тут майстер-класи. Дехто отримав майстерні з пільгою в орендній платі.

Ще один новий проект запропонували втілити в музеї-заповіднику „Жива фортеця”. Кожну з башт планується наповнити життям завдяки ремісникам. Першим став гончар, що оселився в Папській вежі. У кожній із башт вируватиме життя, що стане додатковою атракцією для туристів. Підприємець О.Храпан робить оригінальний глиняний посуд, який можна придбати лише у

фортеці.

Кам'янчани пишаються своїми вишивальницями Г. Клевець, Л. Блащук, унікальною майстринею вишивки соломкою Н. Лашко, писанкаркою Т. Щербиною – відділ культури завжди залучає їх на виставки. У міському Будинку культури діє клуб любителів вишивки, їх майже сотня. У місті багато дитячих мистецьких закладів, де на чільному місці декоративно-прикладний напрям, є художній ліцей. У коледжі культури і мистецтв є спеціальне мистецьке відділення, реставраторів та дизайнерів від бакалаврського до магістерського рівня випускає Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка. Тобто, всі ланки підготовки майстрів та ремісників включено.

На часі – формування інфраструктури сприяння розвитку ремісничій діяльності і повсюдне створення в країні ремісничих організацій, здатних самостійно вести діяльність. Колись у Кам'янці, й не тільки, діяли художні майстерні, що централізовано отримували замовлення. Але тоді не було нинішнього напливу туристів і такої кількості об'єктів готельно-ресторанної інфраструктури, які потребують послуг народних умільців в оформленні. Можливо, сьогодні слід згадати цей досвід і повернутися до майстерень, які могли б ще й приносити дохід місцевим бюджетам у разі, якщо вони комунальні. Водночас, необхідно надати преференції самим ремісникам. Наприклад, той з них, хто взявся обладнати власну гончарну майстерню чи кузню за кредитом, має отримувати пільгове нарахування відсотків [18].

Сьогодні ремісництво, як вид виробничої підприємницької діяльності, спрямованої на виробництво товарів і послуг, здатне підвищити продуктивність національної економіки та реальні доходи громадян України та сприяти економічному зростанню і збільшенню обсягів зовнішнього товарообігу та скороченню полюсності доходів і диференціації життєвого рівня населення, які, в свою чергу, створять передумови соціальної стабільності.

Впровадження соціально-економічної категорії „ремесло” в економіку України сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки шляхом зменшення її тіньового сектору, створенню сприятливих умов для сталого розвитку ремісничої діяльності в Україні, підвищенню темпів росту вітчизняного виробництва та зниженню рівня бідності через зростання зайнятості, збільшенню кількості нових зареєстрованих суб'єктів господарювання, зростанню рівня задоволення потреб населення у товарах та послугах, зменшенню проявів соціальної нерівності [1].

Передумовою виникнення проблем є відсутність науково-методичної, нормативної бази сприяння ремеслу та ремісничій справі. Враховуючи міжнародний та європейський досвід сьогодні існує гостра необхідність у розробці та прийнятті в Україні Закону „Про ремісничу діяльність”, формуванні інфраструктури сприяння розвитку ремісничої діяльності.

Світовий і вітчизняний досвід показує, що для формування системи

самоврядування ремісництва, підприємці на добровільній основі і в міру необхідності можуть створювати такі організації, які здатні самостійно вести свою діяльність і доступні ремісникам. Адже ремісники самі створюють матеріальні блага і послуги, забезпечують зайнятість місцевого населення продуктивною працею особливо в селі і малих містах, розвивають творчу ініціативу, конкуренцію і створюють соціальну інфраструктуру муніципалітетів тощо.

Професійна освіта є важливою передумовою і обов'язковою умовою розвитку ремісництва в цілому. Робота ремісника орієнтована на індивідуального замовника. Тому ремісники повинні мати вищу кваліфікацію у своїй професії, тільки тоді вони будуть відповідати вимогам, що постійно змінюються.

На сьогодні існує декілька варіантів розв'язання проблеми розвитку ремісництва в Україні: перший варіант передбачає розвиток ремісничих підприємств за радянським зразком, вибравши за основу державне управління, державну власність на засоби виробництва і відновлення державної структури управління місцевою промисловістю та побутовим обслуговуванням; другий – передбачає шлях розвитку малого бізнесу, ремісництва в формі малих підприємств, як складової великого бізнесу; третій варіант – це створення самостійного ремісничого законодавства і виокремлення ремісника, як специфічного суб'єкта діяльності [19].

За підтримки держави перспективи розвитку цілком можуть стати реальністю. А конкуренцію витримаємо, як тільки підтримаємо власного виробника.

Список літератури

1. ВГО „Реміснича Палата України” [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.facebook.com/pages/ВГО-Реміснича-Палата-України/>
2. Художні промисли в Україні: колись і тепер [Електронний ресурс] : сай „Інтернет-видання„Paralleli”. Режим доступу : <http://www.paralleli.if.ua>
3. Біловицька Н. Останнє китайське попередження / Наталія Біловицька // Уряд. кур'єр. – 2012. – 17 жовт. – С. 8, 17.
4. Данилець О. Решетилівська „імперія”: загибель чи відродження? / О. Данилець // Уряд. кур'єр. – 2013. – 30 лип.
5. Гриценко М. Рушник і... глобалізація / Микола Гриценко // День. – 2012. – 22 берез.
6. Про затвердження плану заходів з розвитку ремісничої діяльності на період до 2015 року [Електронний ресурс]: сайт „Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України”. Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/news>
7. Реалізація державної політики у галузі культури : аналітичний звіт за 2011 р. / Міністерство культури України. – К., 2012. – 80 с.

8. Білозерова Л. З'явиться „Місто майстрів” / Лариса Білозерова // *Голос України*. – 2013. – 25 січ. – С. 9.
9. Омелянчук І. У Рівному кували для Даринки / І. Омелянчук// *Уряд. кур'єр*. – 2013. – 7 верес.
10. Яворівський центр народного мистецтва „Гуцульська гражда” [Електронний ресурс] : сайт „Яворів мистецький”. – Режим доступу : <http://yavoriv.if.ua/457/>.
11. Ратна Л. Майстерня-світлиця / Леся Ратна // *Чернівці*. – 2012. – 13 груд. – С. 10.
12. Узагальнена інформація про виконання Плану заходів з розвитку ремісничої діяльності на період до 2015 року [Електронний ресурс] : сайт „Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua/print/1117>
13. Семена М. У Сімферополі [АРК] відкрили Місто майстрів [„Кузня щастя”] у „розконсервованому” з такої нагоди музейному комплексі „Садиба Петра Палласа” / Микола Семена // *День*. – 2013. – 13 берез. – С. 12.
14. Щекун Л. Майстрів збирав, як зерна / Людмила Щекун // *Уряд. кур'єр*. – 2012. – 20 січ. – С. 8.
15. Ткаченко Я. Бизнес ищет мастеров/ Я. Ткаченко // *Сегодня*. – 2013. – 21 июня.
16. Мельников Р. Лучшие мастера декоративного искусства получат заказы на серийное производство своих творений / Р. Мельников // *Факты*. – 2013. – 15 авг.
17. Партоленко Л. А барв – немов у квітнику / Ліна Партоленко // *Уряд. кур'єр*. – 2012. – 13 листоп. – С. 5.
18. Шпильова В. Не сиди, Тетяно, вже не рано! / Віра Шпильова // *Голос України*. – 2012. – 14 лип. – С. 15.
19. Аналіз розвитку ремісничої діяльності в Україні у т. ч. нормативно-правове регулювання у цій сфері [Електронний ресурс] : сайт „Всеукраїнський благодійний фонд „громадянська енергія”. Режим доступу : <http://ruh.znaimo.com.ua>

Матеріал підготувала

Шленакова Т. Л.

гол. бібліограф

відділу наукового аналізу

і узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***

Підписано до друку 24.12.2013. Обл.-вид. арк. 1,25. Б/т. Зам. 129. Безплатно

Ротапринт НПБ України, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12